

Transskription af: Kærlighedshistorie

S1E2 Jacob A. Riis og Elisabeth Giørtz: ”Jeg vil aldrig kunne elske dig”

Vært og idé: Pernille Brunse

Tilrettelæggere: Pernille Brunse og Emma Juul

Medvirkende: Mette Slyngborg, museumsdirektør Sydvestjyske museer, heriblandt Jacob A. Riis museet i Ribe

Redaktør: Rikke Caroline Carlsen

Pernille Brunse: Jakob står på den gamle træbro midt i Ribe by. Han har korte bukser på, er 15 år gammel og knap nok en mand. En udenforstående ville tænke, at han nyder eftermiddagssolen, men hans hjerte banker hurtigt, og pulsen er høj. Med retning mod broen kommer hun gående, rank og smuk i de bronzefarvede støvletter. Hendes lyse fletninger svinger fra side til side, og hendes kjole bevæger sig i takt med hendes små lette skridt. Jakobs hånd klemmer hårdt om broens rækværk, og idet hun passerer ham, ved han, at det er hende, han vil have. Ingen anden. Men dér på broen. Har han ingen anelse om, at vejen til Elisabeths hjerte bliver lang og ulykkelig, og at længslen efter hendes kærlighed vil drive ham ud i storslåede gerninger og helt ind i historiebøgerne. Velkommen til kærlighedshistorie. Jeg hedder Pernille Brunse. Jeg elsker følelser, kærlighed og relationer. Og så elsker jeg også historie. Men jeg har en oplevelse af, at den fine historieformidling den skal altid handle om slag, magtkampe og politik og opfindelser. Men jeg vil også gerne høre om, hvordan vi mennesker har elsket og levet og indgået i relationer med hinanden. Jeg vil gerne blive klogere på kærligheden og historien ved at høre om de største og mest fascinerende kærlighedsfortælling gennem tiden. Jeg håber, du er lige så kærlighedslysten som mig. Og velkommen til dig Mette Slyngborg.

Mette Slyngborg: Tak.

Pernille Brunse: Du er museumsinspektør på Sydvestjyske Museer. Og så var du simpelthen projektlederen på opførelsen af Jacob A. Riis Museet i Ribe.

Mette Slyngborg: Ja, det var jeg.

Pernille Brunse: Og det er altså ham Jacob her, der står på broen og den ene af vores to hovedpersoner i dag. Du skal fortælle om den storslåede kærlighedshistorie mellem fotografen og journalisten Jacob A. Riis og den fine borgerdatter Elisabeth. En historie om en ulykkelig ungdoms forelskelse, som ender som den stærkeste drivkraft i Jacob til at udrette store ting. Men alt sammen kun for at gøre sig fortjent til den kvinde, han elsker, nemlig Elisabeth. Og det hele udspiller sig i 1800-tallet.

Mette Slyngborg: Ja.

Pernille Brunse: Jeg tager lige to Ja/nej-spørgsmål til at starte med. Er det her møde på den gamle træbro kærlighed ved første blik?

Mette Slyngborg: Helt sikkert. Ja, det er det. Det er et skæbnesvangert møde, fordi det vil forfølge ham, og det vil være en evig jagt på at få fat i Elisabeth.

Pernille Brunse: Er det så også kærlighed ved første blik for den unge Elisabeth?

Mette Slyngborg: Som i overhovedet ikke. Hun vil ikke se til hans side.

Pernille Brunse: Jeg synes, der er lagt i kakkellovnen til en ulykkelig og storslået kærlighedshistorie. Lige umiddelbart lyder det hele meget romantisk, men set med nutidens briller kan jeg ikke lade være med at tænke over, om Jacobs ihærdige kamp for at få Elisabeth også tangerer til at være en lille smule tosset og stalker agtig. Det må du selv vurdere, når du har hørt deres historie. Men lad os starte med at få præsenteret vores to hovedpersoner, og vi lægger ud med den unge forelskede Jacob, som står på træbroen i Ribe. Men Mette, inden vi kommer frem til mødet på den gamle træbro i Ribe. Vil du så ikke lige præsentere den 15 årige dreng, der står her på broen? Hvem er han?

Mette Slyngborg: Jacob A. Riis. Han er født i Ribe, og han er en ud af mange børn fra hans forældre. De får 14 børn i alt. Og hans far var sådan lidt streng overlærer og havde stor håb, fordi han mente, at Jakob han var kvik, kvikkere end de andre og sådan intellektuelt egnet til at tage en uddannelse, f.eks. som lærer. Men det ville han ikke. Han kedede sig. Han var. Han syntes, det var enormt kedeligt at sidde på skolebænken. Jeg ved ikke hvad. Måske havde man givet det nogle bogstaver i dag, men han var i hvert fald urolig, og han ville hellere arbejde med hånden. Så han endte med at blive tømrer.

Pernille Brunse: Den her 15 årige dreng. Hvordan? Hvordan ser han ud?

Mette Slyngborg: Jamen, han er sådan en ung, lidt splejset fyr med blondt hår og ikke. Jeg tror ikke, han er sådan en, man vender sig om efter mig. Han vil ligge. I datiden ville man ikke sige, at han var en flot ung mand.

Pernille Brunse: Og stand her i midten af 1800 tallet. Hvad ville man kalde den stand han er fra?

Mette Slyngborg: Ja, men altså. Han voksede op i Sortebrødre Gade, og han har kaldt sit hus. Et forbandet hus, fordi der var rigtig mange af hans søskende, der døde. Der er alle mulige sygdomme. Der var én, der druknede, og hans far var jo så lærer. Så de har ikke været vanvittig rige. Altså. Det har været et prestige at være overlærer på latinskolen, men de har ikke været rige, så de har lige fået tingene til at slå til.

Pernille Brunse: Hvem er så den unge pige, der kommer gående på broen imod Jacob?

Mette Slyngborg: Ja, Elisabeth, hun er jo ligesom byens prinsesse, fordi hun er blevet adopteret af hendes onkel og hendes moster, fordi hendes mor er blevet skilt. Det var sådan set ikke så godt i samtiden, så de tager hende til sig som deres egen datter, og der vokser hun op i et måske det rigeste hjem i Ribe, hos bomulds fabrikanten på det, som alle kalder slottet. Det er det, som. I dag er kunstmuseet, en meget stor, monumental bygning midt i Ribe, og der lærer hun selvfølgelig at spille klaver. Hun lærer forskellige sprog. Og hun lærer alle de dannelse, som unge piger skal kunne i samtiden for at blive godt eller blive ved med at være et godt parti, fordi hun er et godt parti. Hun er faktisk et uopnåelig parti, hvis man ikke er i samme på samme niveau.

Pernille Brunse: Og det vil sige, at der siger du niveau der. Jacob og Elisabeth i forhold til hinanden.

Mette Slyngborg: Umuligt. Altså han kan slet ikke. Han kan overhovedet ikke gøre sig håb om at få hende, fordi hun er social i en socialklasse langt over ham. Dengang var det jo ekstremt vigtigt for kvinderne at finde én, som kunne forsørge dem, men også socialt, at de havde et ordentligt sted at være i livet. Det var altafgørende, hvilken en mand man fald, hvilken forsørger, hvilket parti man fik indgået. Det var simpelthen alt afhængig. Det betød alt for det liv, man fik bagefter, så man skulle finde det rigtige parti.

Pernille Brunse: Hvordan? Hvordan ser hun ud?

Mette Slyngborg: Jamen altså. Man kunne godt kalde hende yndig. Altså sådan en sådan en lidt sart udseende kvinde med sådan lidt almindelig, men med slanke, lange lyse slangekrøller og sådan meget fin i tøjet. Meget fin stadset ud på alle billederne. Altså hun er slank og lille og let i det.

Pernille Brunse: Men Mette, vil du så ikke fortælle om, hvad vi ved om deres første møde på den her bro i Ribe i 1864? Fordi det er faktisk deres første møde?

Mette Slyngborg: Jo, altså det vi ved. Det er det, han har skrevet bagefter om den her begivenhed, at han blev fuldstændigt, altså fuldstændig slået omkuld af denne her unge pige. Og fra det øjeblik, så tænkte han, at det var hende, han ville have. Det var hende, han ville giftes med. Og fra det øjeblik han var 15 år, så elskede han hende. Det var fuldstændig ligegyldigt, at det var en umulig kærlighed i samtiden. Det var underordnet, fordi han ville have hende.

Pernille Brunse: Måske for også lige at vise, hvor meget den her scene, altså det her moment på broen betyder for Jakob. Så da han skriver sine erindringer mange år senere den, der indleder han faktisk sine erindringer med denne her scene på broen. På denne bro begynder min historie. På denne bro har en dreng og en pige mødt hinanden. Han fløjter en melodi og har i bedste drengestil slængt en jakke omkring sin arm. Da hun passerer, standser han op og ser efter hende, og al musikken forsvinder ud af ham. På den anden side af broen vender hun sig om med en følelse af, at han ser på hende, og da hun ser, at han gør det, fortsætter hun, samtidig med at hun løfter sit smukke lille hoved i en hurtig bevægelse. Hun bliver stående i hans hjerte for altid. En piget lille skikkelse iført en grå jakke med sorte broderier med skolebøger og fine bronzefarvet støvler. Men det er jo ingen tvivl om, at når man starter sine erindringer med det her øjeblik. Jacob er dybt forelsket. Men hvad er det, han gør for at få hendes opmærksomhed?

Mette Slyngborg: Ja, altså, for det første, så melder han sig jo til i danseskolen, hvor hun går, fordi den som ældste dreng, så har man lov til at byde op først og så ved et bal. Der byder han hende op. Ikke bare én gang, men flere gange. Og til sidst synes hun ikke, det er så sjovt mere og afviser ham. Men det vil han ikke finde sig i. Og så kommer hendes adoptivfar Walther Götz, som er bomuldsfabrikant og tager ham fra Elisabeth. Og så kommer der lidt håndgemæng, og det er ekstremt pinligt i datiden. Det er så pinligt. Sådan noget må bare ikke ske. Altså det er et kæmpe ærestab for for Riis, at han sådan opfører sig som sådan en uvorne knejt der, dreng. Så derfor må han tage til København.

Pernille Brunse: Men han kommer faktisk næsten op at slås med med den kvindes far, som han jo prøver at få fat i.

Mette Slyngborg: Og det viser bare, at han har måske ikke lige de der sociale kompetencer, som ville have været godt for ham på det tidspunkt. Altså den der fornemmelse. Han er så opslugt af sin egen fascination og forelskelse i Elisabeth, og at han vil have hende, at han lidt glemmer at se, at hun ikke lige gider at danse mere med ham. Men det blev en skandale i byen at at der havde været håndgemæng.

Pernille Brunse: Så man begynder at sladre om det.

Mette Slyngborg: Så han må væk. Han må væk, fordi det er pinligt.

Pernille Brunse: Og han tager til København. Hvad laver han i København?

Mette Slyngborg: Der uddanner han sig som tømrer, og så sender han så et frierbrev til Elisabeth.

Pernille Brunse: Da han er færdig med uddannelsen?

Mette Slyngborg: Ja, og så. Og så skriver han så til hende, om han vil gerne have hende, om hun vil giftes med ham. Og han sidder og venter på det brev. Og det er det den 17. oktober. Han får svar tilbage, og grunden til at jeg ved, at det er den 17. oktober, er det vender han tilbage til den dato flere år i træk. I hans dagbøger flere år efter, fordi han får et svar tilbage fra Elisabeth, hvor hun skriver Jeg vil aldrig elske dig. Av av.

Pernille Brunse: Ja, så det er ikke bare sådan. Nej, du er ikke fin nok. Måske hvis du lige eller måske om et par år.

Mette Slyngborg: Jeg vil ikke have dig, skriver hun. Hun vil ikke have ham.

Pernille Brunse: Jeg vil aldrig kunne elske dig. Det er jo en. Så kan det næsten ikke blive en større afvisning.

Mette Slyngborg: Nej, det kan det ikke. Så, så, så. Det er det. Det rammer ham hårdt.

Pernille Brunse: Kærlighed kan være næsten lige så brutal som krig. Og apropos krig, så kan jeg ikke lade være at tænke på, at Jacob han møder Elisabeth i lige præcis det år, hvor Danmark taber Sønderjylland til tyskerne. 1864. Et drabeligt år i Danmarkshistorien, hvor især slaget ved Dybbøl har skrevet sig ind i historiebøgerne som en militærisk ydmygelse. Lidt ligesom Elisabeths ydmygelse af Jacob. Men hverken Jacob eller Danmark lader sig slå ud. Efter krigen opstår der et nyt nationalt motto, som lyder sådan her: Hvad udad tabes, skal indad vindes. Det betyder, at når nu vi ikke kunne vinde den store krig på slagmarken, så må vi i stedet se indad og koncentrere os om at gøre Danmark stærkere indefra. Og Jakob, jeg synes godt, man kan sige, at han lægger nogenlunde samme strategi med Elisabeth. Han vil forbedre sig selv. Han vil blive en stor mand for derigennem at vinde kampen om hendes hjerte. En forårsdag i 1870 forlader den kun 21 årige Jakob sit hjemland, ligesom hundredetusindvis af andre europæere gør i de år. Destinationen er Amerika. Jacob sejler først fra København til Glasgow, hvor han køber en envejsbillet til New York på en af de store Atlanterhavsdampere. Jeg forestiller mig, hvordan Jakob står på dækket i sin sorte frakke og sorte hat, da skibet langsomt stævner ud fra den skotske havneby. Rundt omkring ham kan han høre sprog fra hele Europa, som blander sig med lyden af maskinerne under dæk, som hvæser og

puster for at bringe det menneskeskabte dyr ud på åbent hav og ud af de kæmpemæssige skorstene buldrer den sorte røg, der langsomt farver himlen grå. På kajen ses et mylder af mennesker, som vinker farvel til slægtinge og venner, der alle drømmer om at gøre lykken i Amerika.

Mette Slyngborg: Det betyder ikke, at han opgiver her. Han opgiver ikke Elisabeth. Han tænker Aha! Så må jeg gøre mig fortjent til hendes kærlighed. Jeg må gøre mig fortjent til, at hun vil have mig. Og det vil sige, at jeg skal prøve at gøre lykken i USA eller Amerika. Det han manglede i Ribe, det skulle han have bygget op i USA, så det var det, der var hans mål. Og hun hedder hele tiden. Han begynder også at skrive dagbøger. Hun hedder hele tiden hans skønne mål. Det er Elisabeth. Så det bliver nævnt hele tiden. Mit skønne mål. Så alt. Alle de trængsler han kommer igennem. Der skriver han hele tiden, at grunden til at han gør det. Det er jo for hende. Hans skønne mål. Så der er kærligheden jo enorm. Eller man kan sige. Forelskelsen i hende er så stærk, at han knokler på og har ufattelig mange jobs. Nogle gange kun nogle få timer og nogle gange nogle dage, nogle gange nogle uger eller en måned. Alle mulige job, så han bliver snydt. Og han sulter, og han bliver nærmest vagabond og hjemløs. Og alt muligt går han igennem. Men hele tiden, så er det, så er det tanken om hende, der bærer ham op.

Pernille Brunse: Og hvad var? Hvad var historien? Man kunne få sig i Amerika?

Mette Slyngborg: Ja, der var jo. Der var jo de her historier om, at hvis man havde det hårdt. Og det var slemt i Europa. Der var krise og nogle steder man ikke havde sultet og alle mulige katastrofer og krig. Så kunne man prøve at gøre lykken i USA eller i Amerika. Og det vil sige, at der var sådan en fortælling om at starte et nyt liv derovre. Og den fortælling var lidt stærkere end de realiteter, som man kom over til, fordi New York, hvor man ankom til, de fleste, ankom til. Det var jo et smeltedigel af alle mulige nationaliteter fra hele verden, og der var jo slet ikke plads til alle de her mennesker. Og der var ikke jobs, og der var ikke mad, så det var et kæmpe kaos, og det var de boede i slum. Altså hvad hedder det? Det der hedder tenements som er slumkvarterer.

Pernille Brunse: Hvad tager han sig så til til at starte med?

Mette Slyngborg: Jamen, så begynder han at søge alle mulige mærkværdige jobs, både som tømrer og han begynder også som sælger. Bl.a. sælger han strygejern. Han tager også ud og er. Hvad hedder sådan en jæger... Skinddyrs jæger Og alle mulige. Jeg tror der er omkring, så vidt jeg kan huske, 36 jobs inden for de første 3-4 år han har. Så nogle gange kan han lige få det til at løbe rundt med, at han skal leje et værelse, måske sammen med nogle andre og få noget mad for det. Han har tjent på en dagløn, og nogle gange blev han snydt. Så er han ude at sælge noget, og så har de alligevel nogle penge til ham, og så må han sulte så. Og så går han så og drømmer om at blive telegrafist. Han tænker wow, det ville være mit job. Det kunne være en fremtid. Jeg begynder også at spare op til at gå på den der skole, men må desværre holde op, fordi han har ikke råd til at fortsætte.

Pernille Brunse: Jeg ved ikke om man på en måde kan sige med det, at han holder modet oppe ved at gå og tænke på Elisabeth. Det er jo derfor, han er der.

Mette Slyngborg: Ja, det gør han.

Pernille Brunse: Og når man læser i hans dagbog, så holder han konstant regnskab med, hvor lang tid siden det er, at Elisabeth hun gav ham den her afvisning. Fordi man kan se allerede året efter på den dato, du siger. 17 oktober og et år efter han er ankommet til New York, 1871. Der skriver han: "Oh Elisabeth. Det er nu runden hen to år siden du bad mig glemme dig eller i det mindste tænke anderledes på dig. Jeg ved, at du er evigt tabt for mig." Og til nytårsaften også i 1871 skriver han: "Hun alene, Elisabeth alene, er mit ideal. Fuldkommenheden er alt. Alt, hvad en kvinde kan betyde i mine øjne." Altså kan man ikke bare konkludere, at hans følelser overhovedet ikke er aftaget på det år, han har været i New York og ikke har set Elisabeth?

Mette Slyngborg: Jo, altså, det er ligesom om han er næsten autistisk her. Altså fordi han det er jo ligegyldigt, hvad hun har sagt. Han bliver ved med at være vild med hende. Han kan ikke glemme hende, men hun er så også den der drivkraft for hele tiden at klare sig igennem det. Det ligger som sådan en. Det ligger som sådan nærmest et dato traume, der kommer tilbage hvert år.

Pernille Brunse: På et tidspunkt bliver det simpelthen for meget for Jakob med al den modgang. I sin dagbog beskriver han en episode, hvor han er lige ved at begå selvmord. Han står på bredden ved Hudson floden. Bag ham ligger New Yorks slumkvarterer og beskidte gader, som er fyldt med immigranter fra Europa, som alle drømmer om et bedre liv præcis som ham selv. Det er efterår, og Jakob fryser og er sulten. Siden han ankom til byen, har han sovet i dørbåninger og baggårde og kæmpet sig igennem hver eneste dag. Han kigger ned i flodens mørke vand og trækker vejret dybt. Han gør sig klar til at springe i, ligesom han har set andre gøre det. Bare give op og lade flodens mørke vand opsluge ham. Men netop som han skal til at springe i strejfer en herreløs hund hans hånd. Jakob tænker, at det må være et tegn fra Gud om, at han skal leve og kæmpe videre for det, han kom for, nemlig Elisabeth.

Mette Slyngborg: Han bliver ligesom sådan reddet i den her meget store depressive og sultne periode ved at at ham, som havde den skolelærer, telegrafist i skolen, siger til ham, ser ham en dag sidde i byen udenfor og siger Ved du hvad, jeg har altså en, som du kan kontakte på en avis. Du kan gå hen og... De mangler nogle skribenter. Så kan du jo prøve det og det. Det gør han så. Og derigennem får han så lige pludselig udfoldet et skrivetalent, som han har. Hvor han så skriver reportager fra New York og så han.

Pernille Brunse: Han får et job som journalist?

Mette Slyngborg: Ja, det gør han altså. Han arbejder sig op. Og man kan sige, at han får en rigtig god journalistisk karriere. Og det ender også med, at han så køber en avis og får en succes på den.

Pernille Brunse: Han bliver avis-ejer.

Mette Slyngborg: Ja, det gør han.

Pernille Brunse: Nu er der jo endelig begyndt at komme vind i sejlene, kan man sige. For for Jakob, efter at han har fået et arbejde. Han er begyndt at skrive. Som journalist. Men hjemme i Danmark sker der dårlige ting. Hvad skal man sige... Set med Jakobs øjne... Elisabeth forlover sig.

Mette Slyngborg: Jamen, der sker jo det jo en katastrofe. Altså, fordi han hører jo sådan som en sidebemærkning i et brev hjemmefra, at Elisabeth har forlovet sig med en, der hedder Raymond Baumann, som er en krigshelt fra 1864. En flot fyr. Mørkt hår, mørke øjne. Atletisk, dygtig rytter. Hun falder pladask for den belevne, charmerende mand, som kommer i det her på slottet, altså i hendes hjem, og betager hende fuldstændig, og han bliver betaget af hende, som I også bliver set lidt som den der by prinsesse, så de blev meget forelsket i hinanden. Og den her besked, det er sådan en, som forældrene er lidt kede af at fortælle Jakob, fordi de ved godt, at det vil knuse. Eller det vil fuldstændig for hans hjerte til at briste, for de ved jo godt, at han tænker på Elisabeth. De ved jo godt, han er skør med Elisabeth. Men de får det lige som en sidebemærkning nævnt.

Pernille Brunse: Men han fanger det, fordi i sin dagbog fra 1873 da skriver han: "Hvor mange tunge, lange år, skal jeg slæbe de erindringer om med mig til smerte og sorg gennem et unødigt tomt liv. Forlovet. Farvel Danmark, farvel alle I kære derhjemme. Farvel Elisabeth Oh Elisabeth." Man kan næsten ikke lade være at læse det en lille smule dramatisk men det er jo, fordi det er jo meget dramatisk. Men hans hjerte blev knust. Han det. Han har kæmpet det, han kæmper for derovre. Du fortæller, hvordan han lever i fattigdom. Er lige ved at kaste sig i Hudsonfloden og begå selvmord, men ikke vil give op, fordi han vil have hende. Og så forlover hun sig med.

Mette Slyngborg: Hans skønne mål har fundet sig et andet mål. Han har slet ikke haft den der tanke på, at hun faktisk levede sit eget liv i Ribe, og der faktisk kunne være nogle andre konkurrenter, så at sige. Det er slet ikke faldet ham ind, fordi i hans hoved, så er hun jo hans brud, ingen andres. Altså han mente altså hun kan ikke. De er skabt for hinanden, mener han.

Pernille Brunse: Jeg kan heller ikke lade være med at tænke med nutidens briller. Så er der noget ved hans facon og den måde, han har forelsket sig i hende på, og måden han skriver på. Altså noget der virker. Jeg ved ikke engang komisk, men også en lille smule, som om han er besat af hende. Hvad er det med ham, med det han er?

Mette Slyngborg: Han er meget følsom, og han er meget dramatisk, og han er meget forelsket. Men han er også enormt tæt på sine følelser. Hvis man skal sige det på en pæn måde. Det handler jo virkelig om om ham og hans følelser. Han tænker ikke på, hvad hun føler, eller hvor hun er henne.

Pernille Brunse: Men han skriver i hvert fald så smukt, synes jeg. Kan man fornemme allerede her i hans dagbog. Hvordan går det med med hans journalist karriere i det forjættede land?

Mette Slyngborg: Det går faktisk rigtig strålende. Han møder meget tidligt op, og han arbejder meget. Og han kommer ud i slummen, og han ser han laver rigtig mange det der hedder Yellow journalisten, hvor han tager ud og laver reportager om kriminalitet. Han laver også politirapporter og kommer ud i slummen og ser, hvordan folk har det. Og så har han fået en kæmpe indsigt i det her. Bagsiden af alle de her, den kæmpe immigration og immigranternes forhold, og hvordan de bliver udnyttet.

Pernille Brunse: Men jeg hører næsten at du siger, at han får en ny besættelse ud over Elisabeth. Han bliver også næsten besat af sit arbejde?

Mette Slyngborg: Hans sociale bevidsthed bliver mere og mere dannet, og han har hele tiden den der ligesom vinkel tilbage til Ribe, hvor der er åben himmel og ren luft, og hvor der er plads.

Pernille Brunse: Der sker det, at Elisabeths forlovede, ham her, Raymond Baumann. Han dør i 1874.

Mette Slyngborg: Og hele den der historie om hendes forlovede er ret dramatisk, fordi for det første så spørg hendes forældre, at hun skal vælge mellem Raymond Bauman og dem, og så vælger hun ham, og så bliver han syg, og så følger hun ham, selv om hun kun er forlovet og gift med ham. Det udskyder giftemål. Så tager de til København, hvor han så også han bliver behandlet, og han bor. Hun bor så hos hans mor. Men det er jo også skandaløst. Det går jo virkelig ikke.

Pernille Brunse: Men de var jo ikke gift?

Mette Slyngborg: De er ikke gift. Hvad kan der ikke ske, selv om han også ligger på hospitalet? Og så dør han. Og Elisabeth bliver fuldstændig fortvivlet, fordi nu har hun altså hun. Familien har egentlig slået hånden af hende, så nu står hun der og er alene.

Pernille Brunse: Uden sin den mand, som hun rent faktisk elsker.

Mette Slyngborg: Fuldstændig.

Pernille Brunse: Og meget forelsket.

Mette Slyngborg: Meget. Ja, hun har skrevet til veninder, hvor meget hun elskede ham og meget glad for ham. Og omvendt. Så skriver hende Riis forældre til ham igen et brev hvor de skriver, at nu

er han død, altså også igen sådan en sidebemærkning. Ja, og så altså. Så sker der jo. Så bliver han jo så glad, fordi han tænker. Han skriver også i sin dagbog. "Nu er hun fri." Haha.

Pernille Brunse: Han glæder sig faktisk over Baumanns død.

Mette Slyngborg: Fordi nu... Nu er det så nu... er Elisabeth hans igen.

Pernille Brunse: Ja, og det kan jeg heller ikke tænke. Så er vi også tilbage ved det der med, at det er som om, at hvad hun har lyst til, det fylder jo ikke så meget hos ham, eller om hun er ked af det. Det fylder kun om han kan få hende.

Mette Slyngborg: Ja, altså det der er plads til hans følelser her og ikke mere. Men så, så, så frier han til hende.

Pernille Brunse: Og hvordan foregår det frieri?

Mette Slyngborg: Han skriver et langt brev, hvor han beder om hendes hånd igen, og da hun får det brev, så bliver hun meget, meget, meget vred, fordi hun siger. Hvordan kan man tillade sig at fri til hende, når hendes forlovede lige er død? Hun synes simpelthen, det er så ufølsomt. Hun synes, det er bare virkelig dårlig stil, og hun skriver faktisk også et blankt afslag til ham, som hun giver til Jacob Riis mor. Men hun sender ikke brevet af sted, fordi jeg ved ikke, hvorfor hun lader være med at sende det lige med det samme. Men det gør hun ikke, og så får Elisabeth lidt tid til at tænke sig om. Og så skriver hun faktisk et langt brev til ham, hvor hun siger, at hun gerne vil blive hans brud. Jeg kan godt læse lidt op af det, og hun ved jo ikke, at han ikke lige fik det første. Og det skriver hun så den sjette oktober i 1875: "Siden jeg sendte mit sidste brev til dem, Riis, har jeg ikke haft et roligt øjeblik. Da jeg skrev det til dem, var der ikke den mindste tvivl i mig med hensyn til, hvad jeg skulle svare på Deres spørgsmål om jeg ville blive deres hustru. Jeg vidste, at jeg ikke elskede dem, og jeg sagde nej. Men straks dagen efter, at brevet var borte, mens jeg sad med mit sy-tøj, steg den tanke som et lyn ned i min sjæl. Du kunne dog have sagt ja til ham. Vel er din følelse for ham ikke just kærlighed, men du kunne måske ved nærmere bekendtskab komme til at elske ham. Han er god, ædel og kristelig, og han har dig kær med hele sin trofaste, mandige sjæl. Om du blev hans, da havde du atter noget at leve for. Én, for hvem du kunne ofre hele dit liv. Det tænkte jeg Riis, og tanken lod sig ikke vise bort. Den fulgtes af mange." Og så fortsætter hun og fortæller videre om det her. Hvor hendes konklusion så til sidst er: Ja, jeg vil gerne være din brud. Jeg siger ja til ægteskabet. Vi kan godt blive gift.

Pernille Brunse: Jamen, halleluja har jeg næsten lyst til at sige efter alle de år. Men, men lad os lige dvæle lidt ved hendes 'ja', fordi det lyder ikke super romantisk for mig. Hun skriver jo direkte i brevet, hvis jeg har hørt rigtigt her. Men jeg elsker dig ikke Jacob, jeg elsker dig ikke, men du er da en, hvad kalder hun en ædel mand og sådan noget, og måske kan vi få det meget fint. Altså hvorfor siger hun ja, når hun ikke kan lide ham?

Mette Slyngborg: Hun kan faktisk, når hun siger ikke, at hun ikke kan lide ham. Hun siger, at hun ikke elsker ham, og hun siger senere i brevet, at hun måske kan komme til at elske ham. Så det er jo egentlig det, hun egentlig foreslår her. Det er jo faktisk en fornuft. Et fornuftsægteskab. Hendes konklusion er også. Det kan godt være, at jeg ikke elsker dig, men det er dejligt at have en mand, der elsker mig. Så det hun egentlig tilbyder ham, og det hun også gerne vil selv. Det er også at starte et nyt liv, og det kan han jo tilbyde hende et nyt liv i Amerika. Han er faktisk velhavende. Han er. Han er nu et bedre parti, men.

Pernille Brunse: Han er chefredaktør eller avis-ejer.

Mette Slyngborg: Ejer sin egen avis nu. Ja, ja. Så det ender med at han sælger den og tjener en masse penge og en helt masse andet. Men det er sådan en fornuftig, hvad hedder det, et meget fornuftigt brev, hvor hun er meget ærlig.

Pernille Brunse: Så jeg synes egentlig stadig man kan sige, at det er en envejs forelskelse, men med en lille grad af opblødning. Men hun er jo ikke forelsket i ham.

Mette Slyngborg: Nej, man skal tænke det her er jo så det her er 11 år efter han så hende første gang på broen.

Pernille Brunse: 11 år har han holdt ved.

Mette Slyngborg: Ja, det er da meget godt.

Pernille Brunse: Og da Jacob modtager hendes brev i USA eller i Amerika i 1875, da skriver han i sin dagbog. Gud velsigne hende. Nu er hun min brud. Elisabeth er min brud, min trolovede brud. Så han er jo glad. Altså Gud velsigne hende. Og endelig er hun min og sådan noget. Så han nævner ikke med nogen ord det her med skid hul i, at hun ikke elsker mig. Nu kan jeg få hende.

Mette Slyngborg: Hun er hans skønne mål. Ja, altså han hun er det han gerne vil opnå og har prøvet at opnå i så mange år.

Pernille Brunse: Ja han skal jo af sted tilbage til Ribe for at hente sin Elisabeth, og de blev gift i Ribe i byens domkirke i 1876.

Mette Slyngborg: Der er en lidt sjov historie, der er knyttet til det, men det har vi så fra hans side, fra hans selvbiografi. Det ender med, at han kommer til Ribe en aften og går hen på slottet og bliver lukket ind af tjeneren og går ind til Balthasar Giørtz og anmoder om hendes hånd. Det synes ham fabrikanten ligesom ikke er i orden. Han når jo også at fortælle, hvor meget hvor meget han ejer, og at han er den, hvad hedder det e værdigt parti og et godt parti for for Elisabeth. Og så igen siger, det var ikke så heldigt, siger plejefaderen, jamen Elisabeth, så er det ham eller os, og så går hun hen, og så går hun hen og tager Jacob A. Riis i hånden, og så er den ligesom klaret. Så har hun valgt side, og så bliver de gift i Ribe Domkirke.

Pernille Brunse: Det kunne jeg alligevel mærke, at jeg blev en lille smule glad, da du fortalte det der med det. Og jeg ser det for mig. Og jeg tænker bare Er det måske en eller anden et eller andet tegn på kærlighed fra hende, der begynder at vokse der? Altså hvilket liv får de derovre? Og så falder hun til. Kan hun lide USA?

Mette Slyngborg: Altså, det bliver nok en brat opvågning fra at være noget privilegeret, komme fra sådan et rigt hjem med tjenere og alt muligt og så komme over i en lejlighed i Brooklyn, hvor hun selv skal lave mad. Det har hun ikke prøvet før. Så der er sådan en sjov fortælling om, at de skal tilberede en kylling. Det kan de ikke finde ud af.

Pernille Brunse: Det kan hun ikke?

Mette Slyngborg: Hun har aldrig lavet mad eller bage et brød. Så der går noget tid. Men. Men i starten er hun nok meget isoleret. Det er først der, da de flytter ud til det der nye fine kvarter, der hedder Richmond Hill, hvor alle de der sociale sammenkomster sker, hvor de, du ved, hvor alt det fine nye borgerskab mødes. Hvor hun så kommer ud og bliver aktiv i de sociale netværk og godgørenhedsting som hun er med i. Plus at de får, så i de første år, der får de et par børn også. Og så begynder der at komme en større og større børneflokk. Og det er helt sikkert, at hun kommer faktisk til at elske ham.

Pernille Brunse: Er der tegn på kærlighed fra hende, efterhånden som årene går?

Mette Slyngborg: Ja, det er der. Altså, de skriver sådan nogle små sedler til hinanden, fordi han arbejder meget. Altså, det er jo ham der, han er forsørgeren, og hun går derhjemme, men der er sådan nogle små lapper papir. Eller små breve de så skriver til hinanden. Ligesom når vi i dag skriver små gule sedler til hinanden, så der er en, der står tirsdag aften: "Min egen elskede musling..". Hun kaldte ham Musling. Og han kaldte hende lammet. ".. begge blev-skierne..." det er de små børn der "... er i seng og den store sover. Og den lille ligger i sin base ved siden af lammet." Det er så hende selv, "...som må vugge og skrive på en gang. Tak for det søde brev jeg modtog i formiddag. Ja, du må endelig skrive lidt hver dag. Ellers er det jo så fattigt, for lammet. Ved muslingen ikke nok, at det lever af din kærlighed? Gudskelov, du er rask og glad, og hvor det kan blive dejligt at se dig en lille smule i morgen nat. Det var jo kun så lidt, vi er sammen." Det er sådan relativt nygift. Altså, de har været sammen i et par år eller tre, så der begynder der at opstå følelser.

Pernille Brunse: Ja, hun skriver jo, at hun faktisk lever af hans kærlighed.

Mette Slyngborg: Ja, lige præcis. Så altså, han kan et eller andet.

Pernille Brunse: Det vil sige, det er det her, den går fra envejs forelskelse til til gengældt.

Mette Slyngborg: Ja, det må man sige. Så bliver han jo faktisk forfatter og udgiver en bog, der hedder *How the Other Half Lives*, som handler om slummen. Og det bliver en bestseller i USA, som faktisk i dag er pensum på gymnasierne, stadigvæk.

Pernille Brunse: I USA?

Mette Slyngborg: Ja, og det er jo fantastisk, at han bliver. Altså han får sådan et virke, hvor han bliver den, der tager ud og holder foredrag og fortæller de rige, dem der har mange penge, om hvordan de andre den anden halvdel lever, for de ved det ikke. Han bliver berømt som social reformator og forfatter og journalist. Og så også som fotograf. Så, så. Så alt det her, der gør, at han bliver et meget vigtigt talerør og budbringer af alle de her sociale problemer. Og han faktisk også. Det ender også med, at han er med til at lave ændringer i USA og bliver kaldt New Yorks nyttigste borger.

Pernille Brunse: Og ikke af hvem som helst.

Mette Slyngborg: Altså Rosevelt

Pernille Brunse: Det er selveste præsidenten.

Mette Slyngborg: Altså, de bliver rigtig gode venner før Theodore Roosevelt er præsident, fordi da er han politipræfekt og der viser han tager han ham med ind i slummen og viser ham hvor brutale de her herberger er og ikke mindst politiherbergerne, hvorefter det hele bliver lukket. Fordi det er det bare vold, og det er rigtig dårlig ledelse, så de hjemløse bliver behandlet ret dårligt, så og så bliver de simpelt hen. De begynder at kalde hinanden brødre. Altså de får et meget, meget nært og tæt venskab, som varer livet ud. De to mænd også da Rosevelt bliver præsident, så det er jo ret fantastisk.

Pernille Brunse: Ja, det er fantastisk. Jacob er blevet en stor mand i Amerika, og han har fået den kvinde han gjorde det hele for, Elisabeth. Sammen får de fem børn, og i 1901 kan de endda fejre

sølvbryllup sammen. Men under en rejse til Danmark i 1904 bliver Elisabeth syg. En rejse, hvor parret ellers møder kong Christian 9. Der med stolthed fortæller, at han har læst Jacobs erindringer og besøgt den gamle træbro i Ribe, hvor Jacob forelskede sig i Elisabeth. Men efter de vender retur til Amerika, forværres hendes sygdom. Og Elisabeth, lammet, dør i 1905 i en alder af kun 53 år. Hendes død kaster Jacob ud i en dyb sorg. En måned efter hendes død skriver han i et brev til sin kusine i Ribe: "I mig river såret op og bløder mange gange om dagen. Men det er dog næsten værre. Denne vågnede op 10-20 gange i døgnnet i iver med noget, der skal siges til hende, lægges frem for hende. Hun var jo baggrunden i hele mit liv fra jeg så hende, og der var ikke en ting, jeg ikke på den ene eller den anden vis refererede til hende. Jeg luger og hakker i haven. Jeg gør pænt og retter så min ryg for at se hendes smil høre hendes milde stemme. Det var jo alt for hende jeg gjorde det. Men jeg ser hende ikke. Jeg hører hende ikke. Og så vender jeg tungt tilbage til mit arbejde og alt lyset alt glæden er gået ud af det." Kærligheden her, Mette. Der er ingen tvivl om, at den startede envejs. Bare lige igen, slutter den tovejs?

Mette Slyngborg: Det gør den. Det gør den heldigvis.

Pernille Brunse: Men synes du, at der er andre ting, vi kan lære af eller om kærligheden ved at høre Jacob og Elisabeths historie.

Mette Slyngborg: Han skrev jo selv et lille digt ind. Han klippede ud ind i sin dagbog, der hed Never give up, og det synes jeg egentlig er lidt skønt. Han gav ikke op, men man skal selvfølgelig. Der er altid en balance mellem hvornår bliver man en stalker? Og hvornår er man romantisk tænkende? Altså man skal. Man skal lige vægte det her, fordi man. Det er måske også vigtigt lige at have en finger på pulsen til, hvad den anden synes. Altså objektet for ens kærlighed. For ellers kan det jo godt blive en smule anstrengende. Men altså, den her historie endte jo lykkeligt. Ja, det er en smuk fortælling om vedholdenhed. Og evig kærlighed.

Pernille Brunse: Tusind tak for i dag, Mette. Det var en fornøjelse.

Mette Slyngborg: Ja, selv tak og i lige måde.

Pernille Brunse: I dag hopper mange fra tue til tue i kærlighed. Jacob A. Riis gjorde det modsatte. Han var helt ekstremt vedholdende i sine følelser for Elisabeth, uanset om hun elskede ham retur. Og med nutidens briller kan det godt virke en lille smule tosset eller som en stalker, som Mette også siger. Men han fik jo ret i, at de to sammen kunne blive lykkelige, og han endte også med at skrive både sig selv og deres kærlighedshistorie ind i historiebøgerne. Det må siges at være en sejr for Jakob og for kærligheden. Kærlighedshistorie er produceret af Juul og Brunse for vores tid med støtte fra William Demant Fonden, redaktør af Rikke Caroline Carlsen. Bag musikken står Lukas Francis Claver og lyddesign af Frederik Gabrielsson, og mit navn er Pernille Brunse. Du kan finde flere podcasts om historie ved at søge på Vores tid i din podcast app.

Vores Tid – Nationalmuseets Mediehus

Kærlighedshistorie S1E2: Jacob A. Riis og Elisabeth Giørtz

Lyddesign: Frederik Gabrielsson og Lucas Francis Claver

Produceret af Juul og Brunse for Vores Tid med støtte fra William Demant Fonden